

AIKUISKASVATUS JA BRECHTIN OHJE

”Opi perusasiat”, kiteytti Bertold Brecht Oppimisen ylistyksessään edelleen pätevän pedagogisen ohjeen. Pelkäämme, että kasvatustieteissä perusteiden oppiminen on unohtunut muodikkaiden työelämälähtöisyyden ja laaturetoriikan alle. Tämä pätee nähdäksemme sekä metodisen osaaamisen että tieteenalaa rakentavien peruskäsitteiden, teoriaperinteiden ja arvojen alueella. Perusasioiden tuntemattomuus heijastuu teoriallisen ohuuden ohella myös empiiristen tutkimusten kysymyksenasettelujen mielekkyyteen. Hyvin perusteltujen teorioiden avulla luotu kuva tarkasteltavasta ilmiökentästä tarjoaa kuitenkin aina mahdollisuuden tulkita ilmiötä myös uudella, kiinnostavalla tavalla.

TOMI KIILAKOSKI

Tuoreen tohtorin Sari Poikelan Aikuiskasvatus-lehden numerossa 3/2003 julkaistu lectio heijastelee kasvatustieteissä yleistyntä yliolkaista tapaa suhtautua oman tieteenalan historiaan. Lectio merkitys akateemisen opineisuuden osoittamisen topoksena saa kiinnittämään huomiota tekstissä esiintyviin väittämiin. Poikelan lectiossa on joitakin yliolkaisia väitteitä tieteen perusmekanismeista, joiden tunteminen kuuluu nähdäksemme jokaisen akateemisen tutkinnon suorittaneen yleissivistykseen. Ne ovat siis paraatiesimerkki Brechtin tarkoittamista perusasioista.

Poikela kirjoittaa lectiossaan deduktion ja induktion olevan modernismin tuotteita. Sama väittämä toistuu hänen väitöskirjassaan. Siinä tosin viittauksena on R.S.Prawatin kirjoittama artikkeli Dewey, Peirce and the Learning Paradox, joka muodostaa Poikelalle tiuhaan viitatus päälähteen induktion, deduktion ja abduktion käsittelylle. Väite on perätön, mikä on selvä jokaiselle länsimaista aatehistoriaa tuntevalle. Deduktiivinen päättely oli tuttu jo antiikin kreikkalaisille. Ensimmäiset kirjallisissa muodossa tätä päättelyn muotoa käsittelevät säilyneet tekstit ovat Aristoteleen teoksissa. Deduktio formaalin päättelyn muotona on siis perintöä esimodernilta ajalta. Deduktiivista logiikkaa on myös hankala olla noudattamatta, mikäli aikoo päätellä ymmärrettävästi.

Poikelan väite, että deduktio ja induktio edellyttävät jaon mielen ja maailman välillä, on ongelmallinen. Induktion käsittely modernin ajattelun piirissä on toki usein liittynyt subjektiivisfilosofiaan, mutta sellaisenaan väite on turhan yleistävä. Samoin epäselvää on, miksi Poikela mainitsee myös näiden termien englanninkieliset vastineet. Jo kreikkalaiset tuntevat deduktion. Yleisesti viitattuja induktion esittelijä modernilla ajalla lie-nee Francis Baconin *Novum Organum*, jonka tarkoitus oli korvata Aristoteleen syllogistinen logiikka uudella induktion menetelmällä. Baconin teos on kirjoitettu latinaksi. Baconin induktiökäsityksen erheenä on pidetty, että Bacon oletti induktion avulla tiedon sellaisenaan kumpuavan havainnosta eikä hän tunnistanut tieteen tekemisen muita mekanismeja.

Kummallisimpia kohtia Poikelan tekstissä lie-nee lause: ”Peirce käytti 1950-luvulla juuri abduktiota kuvatessaan käsitysten syntyä...” (*Aikuiskasvatus* 3/2003, s. 220.). Poikelan väitöskirjassa viitataan Peircen 1955 julkaistuun kokoelmateok-

Tomi Kiilakoski

seen. Peirce kuitenkin eli vuosina 1839–1914. Suomalaisella lukijalla on mahdollisuus tutkia Peircen elinaikanaan kirjoittamia tekstejä Markus Långin valikoimassa ja suomentamassa kokoomateoksessa *Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia* (Vastapaino, 2001). Mikäli väittämä olisi ainoa historiallisesti kyseenalainen seikka, voitaisiin se varmaankin sivuuttaa. Yhdessä muiden epämääraisten väittämien kanssa se pakottaa pohtimaan kasvatustieteen historian tuntemisen tai paremminkin tuntemattomuuden merkitystä.

Poikelan abduktion kuvailu vaikuttaa omituiselta. Peircestä Poikelan tavoin kirjoittanut Ilkka Niiniluoto määrittelee abduktion kirjassaan *Tieteellinen päättely ja selittäminen* (Otava, 1983). Niiniluoto tulkitsee abduktiivisen päättelyn etenevän jostakin tunnetusta tosiseikasta tätä tosiseikkaa parhaimmalla tavalla selittävään hypoteesiin.

- i. Yllättävä tosiseikka e on todettu.
- ii. e ei olisi yllättävä mikäli hypoteesi h olisi tosi.
- iii. Siis on perusteita olettaa h:n olevan tosi. (Niiniluoto 1983, 154.)

Abduktio siis etenee Peircen mukaan yksittäisestä yleiseen. Kutakin ilmiötä selittämään pyritään löytämään sopiva hypoteesi. Kriittisestä näkökulmasta voidaan huomauttaa, ettei peireläinen abduktio välttämättä eroa hypoteettisdeduktiivisestä tieteestä, koska siinä selittävä hypoteesi h on oletettu pmississä.

Peirce ei luonnollisestikaan oleta, että hypoteesien esittäminen tapahtuisi suoraviivaisesti hatusta temmaten, vaan se pohjautuu aiempaan tietomäärään ja tieteen tuntemukseen. Markus Långin suomennoksessa abduktiosta käytetään termiä 'hypoteesi'. Långin terminologinen valinta korostaa tulkintaa, jossa Peircen abduktio nähdään yhtenä mahdollisuutena esittää yleisiä hypoteeseja, eikä suinkaan jonkin oppimisen malliparadigman näennäistieteellisenä varmentajana.

Poikelan Peircen käsittelyn ongelma siis on, että osa yleisestä ja institutionaalisesta tieteen tiedonhankinnan perusmekanismista irrotetaan erikseen (Peircellä abduktio esiintyy yhdessä deduktion ja induktion kanssa) ja nähdään myös yksittäisen ihmisen oppimisprosessin kuvauksena. Myös Deweyn monisyinen teoretisointi tulee käsitellyksi yksilöpsykologisen kehyyksen näkökulmasta, huolimatta siitä että Dewey itse

näki itsensä liberalistisen yksilökäsityksen tiukkana ja ehdottomana kriittikkona.

Oman tieteenalan perusteiden tunteminen on luonnollisesti hankala tehtävä. Klassikoiden lukemiseen tulee varata paljon aikaa – yhden tai muutaman PBL-syklin mittainen aika ei missään nimessä riitä syvälliseen oppimiseen. Kenties juuri pinnallisuuteen muutoinkin viettelevän postmodernin aikakautena olisi hyvä perehtyä omien tutkimuspyrintöjen teorianhistorioihin. ”Isojen kuvien” laiminlyöntien seuraukset saattavat näkyä esimerkiksi siten, että yhteiskunta redusoi tuu työelämän tarpeisiin tai ns. osaamiseen, jolloin opetus- ja kasvatustapahtuman kompleksinen luonne litistetään vain yhden menetelmän tai ajattelumallin mankeliin. Yleisimmin tutkimuspolitiikka ja yliopistojen toiminta saattaa kaveta ulkopuolisen rahoituksen perässä juokseväksi konsulttitoiminnaksi, jonka tärkein tehtävä on tuottaa työelämän nykytoiveita myötäileviä tutkimuksen nimellä kulkevia selvityksiä.

Postmodernina, epävarmana aikana juuri historian tuntemus korostuu. Kasvatustieteiden nykyinen teoreettinen kapeutumisen näyttöytyy meille uhkana. Epävarmuuteen reagoiminen edellyttää kykyä nojautua useisiin eri teoriaperinteisiin – niitä parhaan mukaan tuntien ja tulkiten – sekä kykyä suunnistaa näiden perinteiden varassa tulevaisuuteen omaan tutkijan näkemykseen – luottaen. Perusteiden tunteminen on vain lähtökohta, mutta tarpeellinen sellainen. ”*Se ei riitä, mutta opi ne.*”

JÄLKISANAT: Saamastani tuesta ja kriittisistä kommentteista kiitän seuraavia henkilöitä: lehtori Tero Autio, lehtori Jorma Lehtovaara, tutkija Tommi Vehkavaara, professori Veli-Matti Värri.